

KRIMINALITET ŽENA

Ivana Belušić

SAŽETAK

U radu se objašnjava kriminalitet žena, kroz pregled starijih, bioloških, psiholoških, socioloških i novijih teorija. Također se prikazuje kriminalitet žena na području Republike Hrvatske i na području SAD-a, a potom se razmatraju najčešća kaznena djela (protiv imovine, zlouporaba opojnih droga, ubojstvo i čedomorstvo) čiji su počinitelji žene. U daljnjem dijelu rada prikazuje se položaj žena u kaznenom postupku, njihov način života u zatvoru (uz poseban osvrt na KPD Slavonska Požega) te tretman počiniteljica kaznenih djela.

Ključne riječi: kriminalitet, žene

1. UVOD

Kriminalitet žena se u većini kriminoloških radova promatra samo usputno, što može biti rezultat predrasuda oko uloga spolova u društvu, činjenice da su muškarci kroz cijelu povijest dominirali u činjenju kaznenih djela (Lange, 1970; prema Singer, 1994: 166) ili što su na kriminološko istraživačkom području prevladavali muškarci (Klein, 1973; prema Žakman-Ban, 1993). Autori koji pokušavaju objasniti kriminalitet žena razilaze se u mišljenju o čimbenicima koji ga uvjetuju, ali se slažu u tvrdnji da je taj kriminalitet u cjelini zagonetka (Lange, 1970, prema Singer, 1994: 166). Stopa ženskog kriminaliteta je različita u pojedinim zemljama i za pojedina kaznena djela, ali se uglavnom kreće između 11% i 20% (Gremer, 1974, prema Singer, 1994: 166). Levkova Joveska i Skalova (www.pravri.hr/savjetovanja/zene/16.html) ističu da se žene najčešće javljaju kao počinitelji krvnih delikata (ubojstva), imovinskih delikata i kaznenih djela zlouporabe opojnih droga. No, od svih kaznenih djela u ženskoj delinkvenciji dominiraju kaznena djela protiv imovine (Šeparović, 1981: 408). Ženski kriminalitet u zadnjih desetak do dvadesetak godina bilježi porast: prijevare 206%, ugrožavanja sigurnosti javnog prometa vožnjom u stanju omamljenosti 125%, zlonamjerne paleži 101%, manipuliranja ukradenom robom 91%, vandalizma 87%, razbojstva, pljačke, provalne krađe 70 do 74% te krađe, pronevjere i krivotvorenja oko 62% (Leo-

nard, 1982; prema Singer 1994: 168). Sociološke analize zlostavljanja djece navode da žene, puno češće nego muškarci, zlostavljaju djecu (Singer, 1994: 316). Tu postotak ženskih počinitelja pada na 13% u slučajevima ženskih žrtvi, a 24% u slučajevima muških (Russel, Finkelhor, 1984; prema Kovčo, 1998). Ovu pojavu Gelles (1975; prema Singer, 1994: 316) objašnjava time što dijete više ugrožava identitet ili samopoštovanje majke nego oca. U Njemačkoj se upozorava na konstantan porast udjela žena u terorističkim akcijama i politički motiviranim kriminalnim napadima. Neki autori smatraju da sudjelovanje žena u terorističkim skupinama iznosi blizu 50%, gdje one sudjeluju u pripremanju akcija, ili čak preuzimaju vodeću ulogu u terorističkim skupinama (Einsele, 1975; prema Singer, 1994: 168). Istraživanja su pokazala da su najčešće karakteristike počiniteljica kaznenih djela: veća zastupljenost udanih i razvedenih žena u svim starosnim skupinama u ukupnom kriminalitetu i za pojedine delikte (Konstantinović-Vilić, 1986: 98), siromaštvo, nezaposlenost, slabo razvijene profesionalne vještine, potjecanje iz sociopatoloških obitelji, često su emocionalno, fizički ili seksualno zlostavljane bilo u djetinjstvu ili u odrasloj dobi (Owen, www.drugpolicy.or/library/Owen_Women_Offenders2.html), većinom su u zatvoru zbog nenasilnih kaznenih djela i imaju manju kriminalnu povijest od muškaraca (www.amnesty-usa.org/rightsforall/women-061.html). Taj manji broj žena u recidivizmu Šeparović (1981: 287) objašnjava

njihovom ekonomskom nesamostalnošću, odnosno počiniteljice ubojstva su uglavnom primarne osuđenice, dok su počiniteljice drugih vrsta kaznenih djela (pogotovo imovinskih delikata) u puno većem broju zastupljenije među povratnicima (Levkova-Joveska, Skalova, www.pravri.hr/savjetovanja/zene/16.html).

U ovom radu autorica se ponajprije osvrnula na bitne karakteristike ženskog kriminaliteta, na različita objašnjenja te pojave, na najčešća kaznena djela žena, na položaj žena u kaznenom postupku te na njihov život u zatvoru. Autorica je također pokušala prikazati ženski kriminalitet na području Republike Hrvatske i SAD-a, a na kraju se dotaknula i tretmana osuđenih žena.

2. OBJAŠNJENJA KRIMINALITETA ŽENA

2.1. Starije teorije

Počeci bavljenja ženskim kriminalitetom sežu pred kraj 19. i početkom 20. stoljeća. Radovi tih ranih autora uglavnom su sasvim neadekvatni (1876; prema Singer, 1994: 170). Thomas (1923; prema *Feminist criminology*, <http://faculty.ncwc.edu/toconnor/301/301lect14.htm>) u svom djelu *Neprikladna žena* govori da se žene u braku osjećaju ograničeno te stoga imaju mnogo skrivene seksualne energije koja se oslobada u kriminalnim djelima. Pollack (1950; prema *Feminist criminology*, <http://faculty.ncwc.edu/toconnor/301/301lect14.htm>) je u svom djelu *Kriminalitet žena* tvrdio da žene više djeluju kao pomagači (muškarcima) u činjenju kaznenih djela te da preferiraju profesije kao npr. sluškinje, medicinske sestre, učiteljice te stoga mogu stupiti u neotkriveni kriminalitet. 1900. godine je objavljeno djelo Cesara Lombrosa *Žena prijestupnica* (Singer, 1994: 170). Prema autoru, počiniteljice kaznenih djela su manje fizički odbojne od muškaraca počinitelja kaznenih djela, ali su one od njih puno pokvarenije i opasnije. Lombroso je smatrao da su žene inače manje osjetljive na bol, manje samilosne, zatim pobožne, fizički slabije, manje inteligentne, a više ljubomorne i osvetoljubive. Stoga, prema autoru, delinkventna žena ima iste mane kao i normalna žena, ali jače izražene (Singer, 1994: 170).

2.2. Biološke teorije

Biološke teorije objašnjavaju da su žene manje delinkventne od muškaraca zbog (Singer, 1994: 171): slabije tjelesne konstitucije koja je nedostatna za činjenje delikata nasilja, postojanja generativnih faza u žena (menstruacija, trudnoća, poro-

daj, klimakterij), niže razine hormona androgena koji potiče agresivno ponašanje i grade ženskih spolnih kromosoma, tj. zbog nedostatka "y" gonosoma. Što se tiče menstruacije, Šeparović (1981: 210) navodi da ona djeluje na disanje, mentalni život, rad mišića te može dovesti do povećane razdražljivosti i tako uzrokovati kriminalni čin npr., kleptomaniju i verbalnu ili fizičku agresiju prema drugima. Singer (1994:172) napominje da neka starija empirijska istraživanja ističu podatak da žene u vrijeme menstruacije, zbog porasta tjelesno-duševne labilnosti, čine delikte kao što su krađa po trgovinama, uvrede, klevete, suprotstavljanje državnoj vlasti i ubojstva. Međutim, ni starija ni novija istraživanja nisu dokazala bitniju vezu između kriminalnog ponašanja i menstruacije. Trudnoća i porodaj dovode do posebnih biopsihičkih i organskih poremećaja - depresije (Šeparović, 1981:210) te do različitih neobičnih želja i reakcija. Hentig (1959; prema Mužinić-Masle, 1999) ističe kako je žena u klimakteriju vrlo razdražljiva i plahovita, a Šeparović (1981:210) smatra da klimakterij kod žene predstavlja fizički, psihički i socijalni poremećaj sa sklonošću depresijama i suicidu. U to vrijeme se u okolini žene mnogo toga mijenja: djeca odlaze, raste broj smrti u porodici i šire, itd. što negativno utječe na ženin duševni život. To potvrđuje činjenica da je broj žena počiniteljica ubojstva u toj dobi veći negoli u ijednom drugom životnom razdoblju žene.

2.3. Psihološke teorije

Neki kriminolozi ističu da psihološki faktori žena - ženska pasivnost, manjak agresivnosti, veća plašljivost, osjećaj zavisnosti i bespomoćnosti, veća emocionalnost i nisko samopouzdanje (u usporedbi s muškarcima) - odvraća žene od devijantnog ponašanja (Konstantinović-Vilić, 1986:9). Psihološki i psihoanalitički orijentirani autori uzroke ženskog kriminaliteta traže u posebnim svojstvima žene koja se oblikuju tijekom puberteta i traju čitav život, a izvor im je u pasivnosti. Tako se, npr., "ženska sklonost nepoštenju" povezuje s relativno visokim udjelom žena među svim počiniteljima kaznenih djela klevete, širenja dezinformacija i ubojstva trovanjem (Singer, 1994:172). Sudjelovanje žena u kriminalitetu Freud objašnjava ženskom čežnjom za penisom. Naime, on smatra da sve žene koje su imale iskustva sa penisom, zavide muškarcima te zbog toga pate od kompleksa inferiornosti. Žene taj kompleks pokušavaju kompenzirati egzibicionizmom i narcisoidnošću (*Feminist criminology*, <http://faculty.ncwc.edu/toconnor/301/301lect14.htm>).

2.4. Sociološke teorije

Teorija anomalije objašnjava da je udio žena u kriminalitetu mali zbog toga što su žene više orijentirane na brak i materinstvo, što znači da materijalnu stranu nastoje osigurati upravo kroz brak. Dakle, vrlo malo su motivirane za kriminalno ponašanje, a zbog svoje male vezanosti za izvanjski svijet, manje su (od muškaraca) izložene raznim stresovima, frustracijama i izazovima (Singer, 1994: 173). Teorije etiketiranja kriminalitet žena promatraju kroz društvenu reakciju na taj problem. To znači da se ta pojava doživljava kao manje opasna, pa čak i nepostojeća. Porast tog kriminaliteta ova teorija tumači sve učestalijim sudjelovanjem žena u donedavno tipično muškim aktivnostima, pa i u onima vezanima za kriminalitet (Singer, 1994:173). Sutherland (1960; prema Singer, 1994:173) smatra da se najveći dio kriminalnog ponašanja uči u primarnim socijalnim grupama. Naime, kako su ženske osobe od malena više vezane uz obitelj, koja je vrlo sputavajuća, one imaju manje prilike naučiti različite oblike devijantnog ponašanja. Bonger (1969; prema Singer, 1994:174) je isticao da su žene manje snažne i hrabre od muškaraca te da su im brojna kaznena djela, u smislu izvršenja, nedostupna. Njihova manja prisutnost u društvenom životu umanjuje njihovu motivaciju za nasilničkim, imovinskim ili gospodarskim deliktima. Pristalice shvaćanja o socioekonomskim čimbenicima kao glavnim uzrocima ženskog kriminaliteta objašnjavaju ovu pojavu različitim položajem žene i muškarca u društvu. Navodi se da u zemljama u kojima žene uživaju veću slobodu i ravnopravnost s muškarcima, stopa ženskog kriminaliteta pokazuje tendenciju približavanja stopi kriminaliteta muškaraca (Singer, 1994:175).

2.5. Neke novije teorije

Simon i Adler (1975; prema Feminist criminology, <http://faculty.ncwc.edu/toconnor/301/301lect14.htm>) ističu da emancipacija žena i porast ekonomskih mogućnosti stvaraju plodno tlo za njihove kriminalne delikte. Mišljenje navedenih autorica podupiru liberalni feministi dok opresivni feministi drže da žene čine kaznena djela zbog patrijarhalnog ugnjetavanja (Experiences of women inmates in the twentyfirst century: How well does the system serve female offenders and their families? www.law.umaryland.edu/margins/Symposium2002.asp-25k).

Može se primijetiti da su objašnjenja kriminaliteta žena vrlo brojna i različita, no, usprkos tome, on je još uvijek velika nepoznanica (Singer, 1994: 169).

3. KRIMINALITET ŽENA NA PODRUČJU REPUBLIKE HRVATSKE

U usporedbi sa svjetskim trendovima porasta ženskog kriminala, Hrvatska ne bilježi značajnije promjene proteklih godina (Kovčo, Šučur, www.pravri.hr/savjetovanja/zene/09.html). Dujmović (1997) je u svom istraživanju opsega i kretanja kriminaliteta u Republici Hrvatskoj, u razdoblju od 1992. do 1997. godine, za žensku populaciju dobio podatak da u ukupnom prijavljenom kriminalitetu sudjeluje sa 7%. Prema Državnom zavodu za statistiku, 1999. i 2000. godine ukupan broj prijavljenih žena je bio 7,1%, a 2001. godine 6,9% (Statistička izvješća, 2002). U Hrvatskoj se osuđene žene najčešće pojavljuju kao počiniteljice kaznenih djela protiv imovine (dominacija prijevara), protiv života i tijela (dominacija ubojstva), protiv javnog reda te kaznena djela povezana s proizvodnjom i prometom opojnih droga (Kovčo, Šučur, www.pravri.hr/savjetovanja/zene/09.html). 1999. godine je bilo 267 žena prijavljeno za kazneno djelo zloporabe opojnih droga (Statistička izvješća, 2000), a dvije godine kasnije ih je bilo 309 (Statistička izvješća, 2002). Dujmović (1992; prema Singer, 1994:507) je našao da se 6% žena nalazi u prijavljenom kriminalitetu zbog imovinskih delikata, s time da više sudjeluju među osobama prijavljenim zbog nekih oblika teške krađe, izuzev provalne i drske krađe (11,4%), među počiniteljima prijevara (11,5%) i među počiniteljima krađe (9,1%). Tu pojavu autor objašnjava slabijim fizičkim osobinama žene koje je onemogućavaju u izvršenju imovinskih kaznenih djela. U kaznenom djelu razbojništva žene uglavnom sudjeluju kao pomagači (npr. namamljivanje žrtve) ili kao poticatelji (Singer, 1994:561). Prema Državnom zavodu za statistiku 1999. i 2001. godine je bilo 1225 prijavljenih žena za kaznena djela protiv državne i privatne imovine (Statistička izvješća, 2002). U vezi kaznenog djela ubojstva Kovčo (1996) je u svom istraživanju ubojstva intimnih partnera u Hrvatskoj dobila podatak da žene u većini slučajeva čine spomenuto kazneno djelo zbog bračnih razmirica te da 14,5% njih ima sudionika pri počinjenju tog delikta. Mužinić-Masle (1998) navodi da postoji velik broj žena počiniteljica ubojstva u Hrvatskoj koje su odrasle u obiteljima niskog ekonomskog i moralnog standarda. Kovčo (1997) napominje da počiniteljice ubojstva, znatno češće od muških počinitelja, dolaze iz urbanih strukturalno cjelovitih obitelji za koje su karakteristični loši odnosi i opterećenost duševnim bolestima. Singer (1994: 188) navodi da su 1987. i 1988. godine među osuđenim ženama najzastupljenije bile nezaposlene osobe (40,5%), zatim radnice u administraciji (27,3%), potom radnice u trgovini i ugostiteljstvu

(22,7%) dok su se osudene žene kao stručnjaci i umjetnici pojavile sa 15,1 %. Iz ovih podataka se vidi da je ženski kriminalitet u Hrvatskoj vezan uz niži društveni položaj žena što se podudara s vrlo niskom obrazovnom strukturom osuđenica (Singer, 1994: 190). U vezi povratništva Žakman-Ban (1993) ističe da je od ukupne delinkventne populacije žena, osuđenih tijekom 1992. godine u Hrvatskoj, recidiviralo nešto više od 10% žena (najviše poljoprivrednica i nezaposlenih žena)- žena niže obrazbe. Ovu pojavu Žakman-Ban (1993) objašnjava potpunom društvenom inadaptacijom, dezorijentiranosti i nemoći, koja dovodi do ponovljenih konflikata s okolinom što rezultira ponovnim kriminalnim stilom života.

4. KRIMINALITET ŽENA NA PODRUČJU SAD-A

U posljednje vrijeme se u američkoj literaturi bilježi nagli porast stope uhićenja žena, koji je znatno brži i upadljiviji od porasta uhićenja muškaraca (Singer, 1994:167).

Anderson i Newman (1993) ističu da je od 1980. do 1989. godine kriminalitet žena u SAD-u porastao za više od 200%. Od 1980. godine pa do danas, taj se kriminalitet povećao do skoro 400% (prema Women in prison: A call for feminist action, <http://rohan.sdsu.edu/~rbowman/essay1.htm>). Kao primjer tome, navodi se podatak da je ženska zatvorska u SAD-u populacija porasla sa 44,065 1990. godine, na 94,336 2001. godine (Incarcerated Women in the United States: Facts and figures, http://curry.edschool.virginia.edu/prison_study/subpages/facts/facts.html). Podaci iz većine američkih studija i istraživanja pokazuju da kriminalitet žena u pravom smislu riječi nije porastao već je strog Zakon o drogi (koji se provodi u SAD-u) rezultirao većim uhićenjem žena upletenih u kazneno djelo zlouporabe droge (http://religiousleaders.home.mindspring.com/in_focus6.html). Steffensmeier i Allan (1996; prema Campbell, Muncer, Bibel, 1998) navode da su žene u SAD-u počinile 11% ubojstava, 15% uvreda, 7% kaznenog djela nošenja oružja i 8% razbojništva. Veliki udio ženskog nasilja u SAD-u usmjeren je prema ženama. Žene su u oko 20% slučajeva bile napadnute od "ženskih prijatelja". Najčešći oblici napada su: odguravanje, šamaranje, udaranje nogama i šakama i slično, a napadačice u najvećoj mjeri napadaju prijateljice i poznanice. Neki autori smatraju da je ovakva agresija rezultat "natjecanja" za bračnim partnerom ili odraz nezadovoljstva žena zbog ekonomske zavisnosti o muškarcima. Žensko-ženska agresija se, kako smatraju autori, može smanjiti samo ondje

gdje država omogućava ženama novčanu pomoć (Cashdan, 1996; prema Campbell, Muncer, Bibel, 1998). Također veliki problem u SAD-u predstavljaju i ženske bande kojih je svake godine sve više. Za te bande karakteristično je da se većina članica uključila u sam sustav bandi preko svojih mladića ili rodaka; da je veći stupanj solidarnosti ("sestrinstva") nego u muškim bandama; da nekim ženskim bandama upravljaju žene, a nekima muškarci; da su te bande nasilnog karaktera, ali u manjoj mjeri od muških bandi; da većina članica nije završila osnovnu školu; da su bande uključene u kaznena djela protiv imovine, u organiziranu trgovinu drogom, ali da su manje uključene u nasilna kaznena djela (Curry, 1998). Među ženama, kao i među muškarcima, u SAD-u je prilikom uhićenja i osuđivanja izražena rasna razlika. To se vidi iz podatka da je postotak zatvaranja crkinja osam puta veći od postotka zatvaranja bjelkinja. Osim toga, crkinje su mnogo više od bjelkinja uhićivane za kaznena djela protiv života i tijela, koja najčešće čine prilikom razbojništva (www.amnesty-usa.org/rightsforall/women/report/women-061.html). Baskin i Sommers (1998; prema Farr, 2000) ističu dva smjera počiniteljica kaznenih djela u SAD-u prema dobi. Oni smatraju da žene u mladoj dobi više sudjeluju u nasilnim deliktima, dok se žene u starijoj dobi "okreću" prema minornim zločinima protiv imovine, prostituciji i korištenju teških droga. Počiniteljice kaznenih djela u SAD-u karakterizira nezaposlenost, siromaštvo, relativno nisko obrazovanje i nerazvijenost profesionalnih vještina (www.amnesty-usa.org/rightsforall/women/report/women-061.html).

5. NAJČEŠĆA KAZNENA DJELA KOJA ČINE ŽENE

5.1. Kaznena djela protiv imovine

Steffensmeier (2001; prema Gender and criminality, www.atsweb.neu.edu/gender/criminality.2.html) ističe da je u zadnjih 30 godina sudjelovanje žena u kaznenim djelima protiv imovine, kao što su prijevara i krađa, podvostručeno. Postoji nekoliko objašnjenja tog porasta. Prvo objašnjenje se veže za činjenicu da je u cijelom svijetu porastao broj razvoda brakova i neudanih trudnih žena što je dovelo do većeg porasta broja samohranih majki. Takve se žene mogu "poslužiti" kriminalnim aktivnostima, kao što su zlouporaba čeka i kreditne kartice, prijevara, krađa, kako bi prehranile svoju obitelj (Gender and criminality, www.atsweb.neu.edu/gender/criminality.2.html). Drugo objašnjenje da je Adler (1975; prema Gender and criminality, www.atsweb.neu.edu/gender/criminality2.html) svo-

jom maskulinističkom teorijom. Ona smatra da kako žene stječu jednakost s muškarcima tako stječu i neke njihove karakteristike (npr. agresivnost i natjecanje) te stoga pribjegavaju kriminalnom ponašanju kao izvoru zabave i uzbuđenja. Treće objašnjenje iznosi Simon (prema Gender and criminality, www.atweb.neu.edu/gender/criminality2.html) svojom oportunističkom teorijom. Autorica smatra da porast mogućnosti zapošljavanja žena pojačava njihovo sudjelovanje kako u imovinskom kriminalitetu tako i u kriminalitetu uopće. Konstantinović-Vilić (1986:132) ističe da žene krađu jer ne žele prihvatiti nametnuti red. Izlažu se riziku i opasnosti kako bi na taj način sebi i drugima potvrdile svoju samostalnost. Davies (1999; prema Davies, www.lboro.ac.uk/departments/ss/bsc/bccsp/v0102/01DAVIES.HTM) ističe da je novac glavni motivacijski faktor za žene (i muškarce) koje čine imovinska kaznena djela. To se vidi po tome što se počiniteljice imovinskih delikata bave prostitucijom, kradom, krivotvorenjem čekova i kreditnih kartica, prijevarom i slično. Sudjelovanje žena u kaznenim djelima protiv imovine sve je više u skladu sa njihovim niskim dohotkom, polukvalificiranošću i uzdržavanošću od strane njihovih obitelji. U skladu sa brzim porastom žena u gospodarstvu i u skladu sa stresom vezanim za siromaštvo, veći broj žena biva optuženo za krađu po trgovinama, krivotvorenje čekova i prijevaru. Zločini koje je počinila ta populacija žena mogu biti simptomi osjećaja manje vrijednosti i osjećaja koji prate njihovu očajnu životnu situaciju povezanom sa siromaštvom, beskućništvom, fizičkim, emocionalnim ili pak seksualnim zlostavljanjem (www.elizabethfry.ca/litneeds/page10.htm).

5.2. Zloupotreba opojnih droga

Ženski ovisnici dijele s muškim ovisnicima visok postotak prijestupničkog ponašanja i osuđivanja. Ono što žene ovisnice razlikuje od muškaraca ovisnika je visoka prevalencija kaznenih djela "bez žrtve". Prijestupi tih žena su prijestupi vezani za imovinu - najviše krađa (Kozarić-Kovačić, Nenadić-Šviglin, Ljubin, 1996). Istraživanja pokazuju da je u SAD-u oko 80% ženske populacije u zatvoru zbog kaznenog djela zloupotrebe droge. Postoji podatak da je u SAD-u od 1986. do 1995. godine za jednu trećinu porastao broj uhićenja muške populacije, a za dvije trećine broj uhićenja ženske populacije. Tijekom tog razdoblja je broj žena uhićenih zbog kaznenog djela zloupotrebe droge porastao do zapanjujućih 888%, dok je broj žena uhićenih za druga kaznena djela porastao za "samo" 129%. Taj ogroman porast uhićenja žena upletenih u spomenuto kazneno djelo uzrokovalo je provođenje strogog Zakona o drogi (Owen, www.drugpolicy.org/library/Owen_Women_Offenders2.html).

Žene koje čine kaznena djela povezana s drogom više su upletene u prostituciju od žena koje čine samo imovinske ili nasilne delikte. Drugim riječima, počiniteljice kaznenog djela zloupotrebe droge, u usporedbi sa počiniteljicama ostalih kaznenih djela, više predstavljaju nizak kriminalni rizik, a visok zdravstveni rizik, jer je poznato da među njima prevladava epidemija AIDS-a (Marquart, Brewer, Mullings, Crouch, 1999). Prosječna dob počiniteljica kaznenog djela zloupotrebe droge kreće se od 20 do 33 godine. To su najčešće žene koje su "ušle u svijet droge" preko svog mladića, poznanika ili člana obitelji. Počinju konzumirati drogu iz znatiželje ili zbog psihičkih trauma uzrokovanih fizičkim i seksualnim zlostavljanjem u ranom djetinjstvu, adolescenciji ili pak odrasloj dobi (Farr, 2000). Najčešća funkcija žena, osuđenih za kaznena djela povezana s drogom, je osiguravati mjesto izvršenja kaznenog djela, odnosno odvracati pažnju prolaznika ili drugih osoba (Singer, 1994: 630). Često su kažnjavane zbog posjedovanja droge ili zbog trgovine drogom (prema A profile of women inmates in the State of Oklahoma, http://dmoz.org/Science/Social_Sciences/Sociology/Academic_Papers/Crime_and_Criminology/). Neke od osuđenica za kaznena djela zloupotrebe droga su u tom ilegalnom poslu razvile karijeru koja im je omogućila viši stupanj u sustavu trgovine i distribucije droge (Australian institute of criminology, www.aic.gov.au/research/drugs/dpc/104.html). U vezi s nezaposlenošću počiniteljica kaznenog djela zloupotrebe droge Owen i Bloom (1994; prema Owen, www.drugpolicy.org/library/Owen_Women_Offenders2.html) su u svom istraživanju (u kalifornijskim zatvorima za žene) dobile podatak da oko jedne polovine tih žena nikada u svom životu nije bilo zaposleno, a više od polovine njih nije bilo zaposleno godinu dana prije uhićenja. Ženske ovisnike karakterizira još i nizak stupanj obrazovanja, život u necjelovitoj obitelji s poremećenim odnosima u njoj, slaba ili nikakva educiranost o štetnosti droga, te visoko-rizično ponašanje za koje se veže impulzivnost, nasilnost i razdražljivost. Ta vrsta ponašanja je obilježje nasilnih žena ovisnica koje će, da bi došle do droge, počinuti različita nasilna kaznena djela. Za tu populaciju žena je karakteristično da su po izlasku iz zatvora puno riskantnije nego što su bile prije ulaska u zatvor (<http://ncjrs.org/textfiles/172858.txt>).

5.3. Kazneno djelo ubojstva

Kada se govori o ubojstvima govori se uglavnom o muškim počiniteljima, jer oni imaju znatno veći udio u izvršenju tog delikta od žena (Kovčo, 1997). Iz tog razloga i postoji mali broj krimi-

noloških radova posvećen isključivo ubojstvima izvršenih od strane žene. Objašnjenje uzroka ubojstava koja vrše žene potrebno je tražiti u njihovom položaju u društvu i obitelji te u uvjetima njihovog života u te dvije sredine (Konstantinović-Vilić, 1986:12). Istraživanja fenomenoloških i etioloških karakteristika počiniteljica ubojstva su pokazala da se te žene razlikuju od drugih počiniteljica ostalih kaznenih djela po strukturi svoje ličnosti te da su njihove žrtve najčešće iz obiteljske sredine - njihovi muševi (koji su ih nerijetko fizički, emocionalno ili seksualno zlostavljali), djeca, svekar, svekrva, roditelji počiniteljice i drugi (Konstantinović-Vilić, 1986:13). Ističe se da će nasilne žene puno vjerojatnije nego nasilni muškarci počiniti zločin protiv nekoga tko im je blizak (www.vix.com/pub/men/battery_studies/bygender.html). Prema Konstantinović-Vilić (1986:72) najveći broj ubojstava izvršenih od strane žena su tzv., obična ubojstva (kod kojih ne postoje neke posebne okolnosti koje ih čine teškim ili lakim), dok su kvalificirana ubojstva (među kojima dominira ubojstvo na podmukao način) zastupljena u manjoj mjeri. Suprotno od nje Gibson (1975; prema Mužinić-Masle, 1998) smatra da su žene u najvećoj mjeri odgovorne za "abnormalna" ubojstva (koje karakterizira psihički poremećen počinitelj). Određivanje obujma ubojstva koje vrše žene nije baš lagano, jer one u jednom broju slučajeva poslije izvršenog ubojstva izvršavaju samoubojstvo te se ne pojavljuju u statističkim podacima kao počiniteljice spomenutog djela (Konstantinović-Vilić, 1986:64). Silverman i suradnici (1993; prema Farr, 1997) su u svom istraživanju muških i ženskih ubojstava u SAD-u došli do podatka da su 50,6% ubojstava počinili bijelci, a 47,8% crnci, dok su 60,3% ubojstava počinile crkinje, a 38,3% bjelkinje. Singer (1994: 408) navodi da je u Hrvatskoj u razdoblju od 1986. do 1989. godine bilo 7,4% žena počiniteljica kaznenog djela ubojstva te dalje navodi da je udio tih žena među povratnicima neznatan. Istraživanja su potvrdila da se žene počinitelji ubojstva razlikuju od muškaraca počinitelja ubojstva po načinu i sredstvima izvršenja samog djela. Kod žena su načini i sredstva izvršenja kaznenog djela ubojstva uzrokovani situacijom u kojoj se one nalaze prilikom izvršenja delikta. U slučajevima kada izvršenju ubojstva prethodi svada sa žrtvom ili napad, žena najčešće ubija predmetom "koji joj dođe pod ruku"- kuhinjskim nožem, motikom, lopatom, sjekirom, itd. Što se tiče načina počinjenja djela, žene ubijaju otrovom, utapanjem, ugušenjem i slično (Konstantinović-Vilić, 1986:79). Mnogi kriminolozi su se posebno zainteresirali za ubojstva koja žene vrše trovanjem. Ističu da je takva vrsta ubojstva tipično ženski delikt, a postotak žena koje

upotrebljavaju otrov pri počinjenju djela objašnjavaju njihovom fizičkom inferiornošću - jer je za izvršenje djela potrebna fizička snaga, pogotovo kada je u pitanju muška osoba (Konstantinović-Vilić, 1986:75). Što se tiče motiva ubojstava izvršenih od strane žena najčešće se navodi da su koristoljublje, ljubomora te otklanjanje fizičkog, emocionalnog i/ili seksualnog zlostavljanja motivi kod kojih je postotak počiniteljica ubojstva veći od prosjeka muških počinitelja ubojstva iz istih motiva (Konstantinović-Vilić, 1986:15). Ostali motivi su: mržnja i netrpeljivost, osveta, nesloga u bračnoj ili izvanbračnoj vezi, zaštita povrijeđene časti, samopotvrđivanje i drugo (prema Women and violence, www.johnhoward.ab.ca/pub/women.htm). Počiniteljice ubojstva najčešće potječu iz obitelji niskog ekonomskog statusa nerijetko opterećenih sociopatološkim pojavama (Kovčo, 1997). Nadalje, stupanj njihovog obrazovanja je nizak, a kvocijent inteligencije ispodprosječan. Istraživanja su pokazala da među počiniteljicama ubojstva ima relativno mali broj duševno bolesnih u vrijeme izvršenja ubojstva, ali je kod većeg broja zapaženo postojanje određenih psihičkih smetnji - neuroza, psihoneuroza ili psihopatske strukture ličnosti (Konstantinović-Vilić, 1986:122). Ostale karakteristike tih žena su: pomanjkanje suosjećanja i krivnje, agresivnost, netolerancija na frustracije, povećana anksioznost, depresija i suicidalno ponašanje, emocionalna nezrelost, egocentričnost i drugo (prema Women and violence, www.johnhoward.ab.ca/pub/women.htm). Browne i Flewelling (1986; prema Kovčo, 1996) navode da premda žene generalno rijetko čine ubojstva, one "uzimaju pravdu u svoje ruke" kada su ostavljene same rješavati ozbiljne prijetnje i nasilničko ponašanje. Prema toj logici omjer žena počinitelja ubojstva povećavat će se s povećanjem nasilničkog ponašanja njihovih partnera.

5.4. Čedomorstvo

Život djeteta ponekad može biti objekt agresije odraslih već u toku poroda ili neposredno poslije njega. Stoga je kazneno pravo, kako ranije, tako i danas, osobitu pažnju posvećivalo činjenici da dijete u tim trenucima može ubiti upravo njegova majka (Singer, Mikšaj-Todorović, Poldrugač, 1985:7). Stoga se može reći da je čedomorstvo tipično ženski delikt (Konstantinović-Vilić, 1986: 59). Za ovo kazneno djelo specifična je velika "tamna brojka", jer je otkrivanje čedomorstva otežano time što u većini slučajeva počiniteljica ne odlazi liječniku te njena trudnoća ostaje medicinski neregistrirana (Green, Manohar, 1990; prema Singer, 1994:187). Iako je porod prirodan i normalan

dogadaž u životu žene, on je značajan fizički i psihički napor koji u vezi sa socijalnim problemima porodilje, njenim strahom pred neizvjesnom budućnošću, može uzrokovati očaj, paniku, patološke efekte i nepredvidiva ponašanja. To u pravilu nije slučaj, jer većina čedomorki odlučuje počiniti delikt znatno prije poroda (Singer, Mikšaj-Todorović, Poldrugač, 1985:8). Iako je mali broj osuđenih čedomorki godišnje može se primijetiti da je čedomorstvo u opadanju. Tome u prilog govori opće poboljšanje položaja žene u društvu, zdravstveno i seksualno prosvjećivanje, kontracepcija, briga o trudnici i majci, mogućnost legalnog pobačaja i slično (Singer, Mikšaj-Todorović, Poldrugač, 1985:9). Čedomorstvo može biti izvršeno aktivno (činjenjem)- npr. gušenje stezanjem vrata rukama, rezanje vrata oštrim predmetom (Singer, Mikšaj-Todorović, Poldrugač, 1985:10) ili pasivno (nečinjenjem) npr. uskraćivanje potrebne njege i hrane, radanje djeteta na skrovitom mjestu i prepuštanje djeteta sudbini (Singer, Mikšaj-Todorović, Poldrugač, 1985:11). Moodly i Barišić (1998) počiniteljice čedomorstva dijele u dvije skupine. Prvoj skupini pripadaju psihofizički nedozrele i emocionalno nestabilne roditelje koje su rodile ili trebaju roditi pod objektivno teškim socijalnim i ekonomskim uvjetima. Nerijetko su ostavljene od oca djeteta, strahuju od osude obitelji i šire okoline u kojoj žive te stoga često nisu dorasle problemima nastalim u svezi s trudnoćom i porodom. Ako su uz to neobrazovane i u lošem ekonomskom stanju, traže izlaz u čedomorstvu. Zbog toga neke do posljednjeg trenutka odbijaju prihvatiti činjenicu da su trudne. U drugoj skupini su čedomorke zaostale u duševnom razvoju kod kojih porod može izazvati različite poremećaje, pa se one unutar psihijatrijskih vještačenja prosuđuju kao temelj smanjene ubrojivosti ili neubrojivosti. Isti autori spominju i dvije vrste poremećaja uzrokovanih porodom te motive za počinjenje čedomorstva (v. literaturu). Cajner (1993) je u svom istraživanju osobnih i socijalno-demografskih obilježja počiniteljica čedomorstva (Hrvatske) uočila nekoliko karakteristika: to su najčešće mlade majke sa sela; većina ih je završila osnovnu, a neke su završile i srednju školu - što znači da nisu u potpunosti neinformirane; najveći dio njih je u radnom odnosu, ali ih većina ima materijalne probleme; relativno je izjednačen broj udanih i neudanih počiniteljica; većina ih je nezadovoljna u braku. U pravilu su čedomorke neporočne osobe koje su svojom vanjštinom neupadne. Često su bile izložene vrlo specifičnom procesu socijalizacije te stoga imaju manjak samopouzdanja i emocionalne stabilnosti. No, s druge strane i kod tih žena postoji potreba za očuvanjem vlastitog potomstva, samo što

je ta potreba u kritičnom trenutku potisnuta od strane neke druge potrebe (Moodly, Barišić, 1998).

6. ŽENE U KAZNENOM POSTUPKU

Različita istraživanja kriminaliteta žena se po rezultatima i intepretacijama razlikuju kako u opsegu kriminaliteta i kaznenopopravnom sustavu, tako i u različitom sankcioniranju (Kovčo, 1997). Sve do 20. stoljeća nije bilo nekih bitnih preobrazbi položaja žena koje se nalaze na izdržavanju kazne zatvora. Do izvjesnih promjena dolazi tek početkom 20. stoljeća afirmacijom kriminoloških spoznaja o specifičnostima delinkvencije žena (etiološki i fenomenološki) i o potrebi uzimanja u obzir tih specifičnosti u procesu odmjerenja kazne i izvršenja kazne zatvora (Derenčinović, www.pravni.hr/savjetovanja/zene/13.html). Singer (1994:167) navodi da se u literaturi, opisuju razlike u položaju žena i muškaraca u kaznenom postupku bez obzira na to što u kaznenopravnim zakonima ta razlika ne postoji. Ukazuje se na popustljivost kojom se postupaju prema ženama, osobito pri pokretanju samog postupka. Neki autori govore i o previsokom broju oslobađajućih presuda koje se odnose na žene (Hentig, 1959; prema Singer, 1994:167). Također se spominje da se ženama počiniteljima kaznenih djela izriče kazna oduzimanja slobode u kraćem trajanju nego muškim počiniteljima za ista kaznena djela (Kovčo, 1996). Tako su, na primjer, 1991. godine u SAD-u žene počiniteljice nasilnih delikata imale više od tri godine kraću kaznu zatvora nego muškarci počinitelji istih djela, za kaznena djela protiv imovine imale su 42 mjeseca kraću kaznu od muškaraca, a za kaznena djela zlouporabe droge 18 mjeseci (www.vix.com/pub/men/battery_studies/by_gender.html). Također se navodi podatak da sudovi češće šalju osuđene žene u specijalne ustanove (za provođenje tretmana) nego osuđene muškarce (Anderson, Newman, 1993:409). No, postoje i podaci koji ukazuju na veću strogost kazni za žene. Prema jednoj evidenciji, žene koje ubiju svoje najbliže dobiju dužu kaznu od muškaraca za isti delikt (O'Shea, 1993; prema Farr, 1997). Istraživanja rasnog ustrojstva među osuđeničkom populacijom u SAD-u, pokazuju porast rasne nejednakosti u kažnjavanju i za žene i za muškarce (Owen, www.drugpolicy.org/library/Owen_WomenOffenders2.html). U vezi s tim Mann (1996; prema Farr, 1997) je u svom istraživanju počiniteljica ubojstava u SAD-u dobila podatak da je crkinjama izrečena najozbiljnija i konačna presuda za njihova djela - smrtna kazna.

7. ŽENE U ZATVORU

Dugo nije bilo posebnih ustanova za žene, pa su one bile smještene u pretrpanim odjeljenjima u okviru zatvora za muškarce. Zbog opasnosti od silovanja, bile su vezane za samice i tako isključene iz programa resocijalizacije (Adler, 1975; prema Konstantinović-Vilić, 1986:157). Drugim riječima, ženama u zatvoru se posvećivala pažnja samo usputno - u okviru bavljenja muškarcima u zatvoru. U zadnjih deset godina je problem zatvorenica postao više vidljiv. Razlog tome je već navedeni porast broja žena u tim ustanovama što je brojne kriminologe potaklo na ispitivanje ove problematike (Owen, www.drugpolicy.org/library/Owen_Women_Offenders2.htm1). Danas žene predstavljaju oko 6% ukupne zatvoreničke populacije. Zatvori za žene u svijetu imaju nekoliko bitnih zajedničkih karakteristika (Nikolić-Ristanović, www.zenskestudie.edu.yu/srpski/zenskestudije/zs_s2/vesna.html):

1. Zatvori za žene su zatvori maksimalne sigurnosti što je neproporcionalno društvenoj opasnosti osuđenica. Takva se situacija opravdava malim brojem osuđenih žena (na broj osuđenih muškaraca) te nepostojanjem financijskih mogućnosti za ulaganje u izgradnju zatvora za žene. Dakle, može se reći da se tu radi o svojevrsnoj diskriminaciji.
2. Programi općeg i profesionalnog obrazovanja su sasvim rijetki i loše organizirani pa ne iznenađuje što je u njih uključen mali broj osuđenica.
3. Poslovi koji ženama stoje na raspolaganju su najtradicionalniji ženski poslovi poput šivanja, tkanja, pletenja, prepravljivanja odjeće, rada u kuhinji te frizerskih i kozmetičkih poslova.
4. Programi za kontakte osuđenica sa djecom i obitelji u pravilu ne postoje. Rijetke su zemlje koje u ženskim zatvorima omogućavaju duži boravak novorođenog djeteta uz majku i posebne apartmane za primanje posjeta bračnih partnera. Važan problem, koji se ponekad zanemaruje, jest klasifikacija osuđenih žena. Negdje su one klasificirane po stupnju društvene opasnosti (pa su u tom smislu podijeljene u zatvorena, poluotvorena ili otvorena zatvorska odjeljenja), a negdje po radu kojeg obavljaju (Farr, 2000). Medicinskih službi koje bi se osvrtale na potrebe žena (porodiljstvo i ginekologija), nema dovoljno. Trudne osuđenice susreću se sa neadekvatnim pristupom njege, uskraćivanjem specijalne prehrane, manjkom fizičkog vježbanja i slično. Nadalje, edukacijski programi koji bi omogućavali trudnim osuđenicama upoznavanje sa samim porođajem, brizi za djecu, itd. predstavljaju pravu rijetkost među zatvorskim zidovima (Ryan, Grassano, 1993; prema Koons, Burrow, Morash, Bynum, 1997). Levkova-Joveska i Skalova (www.pravri.hr/savjetovanja/zene/l6.html) ističu da svaka zatvorenica prolazi

kroz cjelovitu kriminološku obradu fotografiranjem i daktiloskopiranjem. Ovisno od cjelokupne karakteristike osobe određuje joj se tretman u (zatvorenoj, poluotvorenoj ili otvorenoj) ustanovi i pripisuje joj se odgovarajući radni angažman. U skladu sa zakonskim propisima, osuđenica koristi pogodnosti unutar i izvan ustanove (redovne i nagradne posjete, neometani susret s bračnim partnerom, boravak u krugu obitelji i sl.). Vodi se briga o očuvanju obitelji - o vezama i kontaktima s djecom, jer su većina osuđenica majke. Tijekom izdržavanja kazne zatvora neke od osuđenica postanu majke pa im ustanova osigura maksimalne uvjete za odgoj djeteta dok ono ne navrší godinu dana. Gialombardo (1966; prema Mršević, www.zenskestudie.edu.w/srpski/zenskestudije/zs_sl/zatvor.html) napisala je prvu značajnu studiju o ženskom zatvoru. Autorica je proučavala neformalne organizacije u ženskim zatvorima i utvrdila njihova obilježja: prisutne su u relativno velikim popravnim i kaznenim institucijama u kojima žene izdržavaju duge kazne zatvora, u tim organizacijama nema borbe za dominaciju, preuzimaju karakteristike vanjskog svijeta, nastaju kao odgovor na deprivacije zatvorskog života, a cilj im je uzajamna pomoć i podrška. Prema Hephernan (prema Mršević, www.zenskestudie.edu.yu/srpski/zenskestudije/zs_sl/zatvor.html) postoje tri podsustava među zatvorenicama. Prvi je "the square" koji okuplja osuđenice lakših kaznenih djela i ima za cilj održavanje konvencionalnog načina života uz poštovanje zatvorskih formalnih normi i obaveza. Drugi je "the life" kojeg čine osuđenice kažnjene zbog prodaje i posjedovanja droge, prostitucije i krađe. Cilj ovog podsustava je zamjena vanjskog društvenog svijeta. Treći podsustav je "the cool" koji se sastoji od osuđenica kažnjenih zbog razbojništva, provalnih krađa, krivotvorenja i sl. Cilj trećeg podsustava je raznim manipulacijama "proći glatko" kroz zatvor, tj. ni na koji način ne ugroziti mogućnost ranijeg izlaska iz ustanove. Što se tiče homoseksualnih odnosa u ženskim zatvorima karakteristično je da se zasnivaju na dobroj volji osuđenice, služe za oslobađanje od seksualne napetosti i za zadovoljenje nekih društvenih i psiholoških potreba, sastavljeni su od originalnih lezbijki i od onih zatvorenica koje prihvaćaju takvo ponašanje kao privremeno prilagodavanje zatvorskoj situaciji. Jezgra obiteljskih odnosa su homoseksualne dijade - pseudobračni i pseudoroditeljski parovi od kojih se dalje razgranavaju ostali rođački odnosi (Mršević, www.zenskestudie.edu.yu/srpski/zenskestudije/zs_sl/zatvor.html). Pseudobračni odnosi se zasnivaju na imitaciji uloge muža i žene, pri čemu se inzistira na simbolima komunikacije između muške i ženske uloge. "Muškarci" prihvaćaju stilizirane simbole muškosti:

kratka kosa, bez šminke i nakita, skrivanje grudi i menstruacije, oblačenje muške odjeće i slično. Pseudoroditeljski odnos se često stvara između starije i mlade zatvorenice (odnos majke i kćerke) ili postoji više odnosa (sestre), a započinje kao odnos podučavanja te se najvjerojatnije nastavlja u homoseksualni odnos. Rodački odnosi su: tetka, ujak, baka, djed i slično. "Rodakinje" obično nisu u homoseksualnim vezama, nego imaju određene afinitete prema nekim od članova homoseksualne dijade ili njima bliskim osobama (Mršević, www.zenskestudie.edu.yu/srpski/zenskestudije/zs_sl/zatvor.html).

Ostaje otvoreno pitanje zašto se neke zatvorenice integriraju u porodice, a druge ne, te zašto to nije odgovor muškaraca na zatvorske deprivacije, već samo žena (Mršević, www.zenskestudie.edu.yu/srpski/zenskestudije/zs_sl/zatvor.html).

7.1. Prikaz KPD-a Slavonska Požega

Od 1.1.1985. godine rješenjem republičkog sekretara za pravosuđe i upravu Republike Hrvatske (u još ondašnjoj Jugoslaviji) unutar zatvorenog tipa KPD-a Slavonska Požega osnovana su tri odjeljenja za resocijalizaciju ženskih osuđenih osoba. To su: zatvoreno, poluotvoreno i otvoreno odjeljenje u kojima je od ukupne populacije osuđenih bilo oko 20% osuđenica (Budigam, 1987). Od tog broja je u zatvorenom odjeljenju boravilo 10-15% osuđenih žena, u otvorenom odjeljenju bilo ih je 20-30% dok su ostale boravile u poluotvorenom odjeljenju (Budigam, 1987). U zatvorenom odjeljenju za osuđenice je karakteristično da su to uglavnom višestruke povratnice ili osobe koje bi po svom psihičkom profilu trebale biti smještene u specijalizirane zdravstvene ustanove, a kojima je izvan doma određeno skrbništvo od strane socijalne službe. U tom odjeljenju osuđene žene samo ponekad dobe mogućnost izlaska u grad. Najzanimljivije je otvoreno odjeljenje ovog doma jer tu osuđenice imaju neke pogodnosti. Naime, osuđene žene moraju pet ili šest dana tjedno boraviti u ustanovi, a šesti i sedmi dan mogu provesti u krugu svoje obitelji izvan ustanove. Taj izlazak iz doma im je, zapravo, motiv za dobro ponašanje i zalaganje na radu pri čemu se osuđenicama omogućava sudjelovanje u njihovom preodgajanju. Za otvoreno odjeljenje je karakteristično da nema ženskog čuvara u uniformi, već je dežurna radnica u civilu što doprinosi manjem osjećaju prisile kod osuđenica. (Budigam, 1987). Svakoj se osuđenoj pristupa individualno, a tretman se nastoji prilagoditi njihovim potrebama i sposobnostima. Taj individualni pristup je ono što same osuđenice najteže shvaćaju i prihvaćaju. One se međusobno uspoređuju i pri tome su vrlo kritične i netolerantne što, naravno, doprinosi lošoj

klimi u grupi. Danas ima mali broj disciplinskih prijestupa i izrečenih kazni, a pogodnosti su znatno proširene i koristi ih veći broj osuđenica (Budigam, 1987).

8. TRETMAN POČINITELJICA KAZNENIH DJELA

Izučavanje osobnosti osuđenika predstavlja temelj za individualizaciju i cijeli postupak resocijalizacije, a sastoji se u medicinsko-bio-psihološkom i socijalnom izučavanju faktora koji su doveli do delikventnog čina, radi izbora najboljeg načina tretmana. To može biti samo stručno, timsko, multidisciplinarno, longitudinalno i sveobuhvatno ispitivanje. S osuđenim osobama treba postupati na način koji u najvećoj mogućoj mjeri odgovara osobi osuđenog (Šeparović, 1981: 342).

Žene čine mali udio u ukupnoj osuđeničkoj populaciji tako da je većina programa resocijalizacije namijenjena muškarcima (Koons, Burrow, Morash, Bynum, 1997). Mnogi autori ističu da u tretmanu osuđenih žena posebnu pažnju treba posvetiti njihovim potrebama. Tako Austin i suradnici (1992; prema Koons, Burrow, Morash, Bynum, 1997) navode da je u programima potrebno promotriti one potrebe osuđenih žena koje su povezane s djecom i obitelji. To znači da je osuđenice potrebno poučavati roditeljskim vještinama i interakciji s drugima što će im olakšati put prema reintegraciji u obiteljski život poslije puštanja na slobodu. Da bi se to postiglo važno je osuđenice učiti neagresivnim obrascima ponašanja koji uključuju samokontrolu vlastitih postupaka. Jedan od najvažnijih problema u toku izdržavanja kazne i provođenja procesa resocijalizacije osuđenih žena je promjena njihovih shvaćanja, navika, stavova, vrijednosti i ponašanja. To je vrlo bitno jer većina žena uglavnom ne vidi u čemu su pogriješile te zbog toga nalaze opravdanje za svoje postupke u drugim osobama ili okolnostima (Konstantinović-Vilić, 1986:159). Također je važno osuđenice učiti načinu razumijevanja drugih i uzimanja u obzir njihovih stavova, osjećaja i ponašanja (Farr, 2000). Kako ima velik broj žena osuđenih za kaznena djela zlouporabe droge potrebno ih je u toku izdržavanja kazne educirati o štetnosti droga za njihov organizam te im pomoći u odvikavanju. No, to liječenje ne bi trebalo završiti ni po odlasku iz zatvora, već je ono potrebno pratiti bolnički i putem raznih alternativnih programa u savjetovaništima, klubovima i slično (Kozarić-Kovačić, Nenadić-Šviglin, Ljubin, 1996). Unutar same institucije osuđenice obavljaju različite poslove koji su prilično tradicionalni. Stoga im je potrebno omogućiti usavršavanje za one poslove koji će im omogućiti zaposlenje po

izlasku iz zatvora. Dakle, osuđenice je bitno naučiti onim vještinama koje će im pomoći u financijskoj, emocionalnoj i socijalnoj neovisnosti (Koons, Burrow, Morash, Bynum, 1997).

9. ZAKLJUČAK

Kriminalitet žena se (kao i kriminalitet općenito) svake godine sve više povećava. Općenito se stopa ženskog kriminaliteta kreće između 11% i 20% (Gremer, 1974; prema Singer, 1994:166), dok se za porast te vrste kriminaliteta navodi da je u SAD-u u razdoblju od 1980. do 1993. godine broj uhićenih žena porastao oko 313% (Women in prison, www-unix.oit.umass.edu/~kastor/walking-steel-95/ws-women-in-prison.html). Podatak o kriminalitetu žena u Republici Hrvatskoj iznosi Dujmović (1997). On ističe da su žene od 1992. do 1997. godine u ukupnom prijavljenom kriminalitetu sudjelovale sa 7%. No, ni 1999., 2000. i 2001. godine taj se postotak sudjelovanja žena u kriminalitetu nije bitno promijenio (Statistička izvješća, 2002). Mnogi su autori pokušali i još uvijek pokušavaju objasniti uzroke ženskog kriminaliteta i njegovog porasta, no, činjenica je da je priroda te pojave još uvijek ostala neodgonetnuta. Teorije kriminaliteta žena uglavnom se osvrću na biološke, psihološke i sociološke karakteristike osuđenica te ta obilježja populacije osuđenih žena tumače kao moguće uzroke njihovog devijantnog ponašanja. Kriminalitet žena je, za razliku od muškog kriminaliteta, nenasilnog karaktera. To se vidi iz toga što žene na prvom mjestu čine kaznena djela protiv imovine, zatim kaznena djela zlouporabe opojnih droga, a tek onda kaznena djela protiv života i tijela. U prošlosti su žene (za razliku od muškaraca) bile osuđivane za neka kaznena djela na vrlo rigorozne načine. Danas se to promijenilo - ženama se izriče kazna oduzimanja slobode u kraćem trajanju nego muškim počiniteljima za ista kaznena djela (Kovčo, 1996).

Bez obzira na mali udio žena u kriminalitetu i bez obzira što većina kriminologa smatra da delinkvencija žena nije naročito opasna za društvo, ipak je potrebno puno više vremena i pažnje posvetiti rješavanju ovog problema. Tu se prvenstveno misli na prevenciju tog kriminaliteta, ali također i na tretman osuđenica putem kojeg bi se mogao ostvariti još manji broj žena u recidivizmu.

LITERATURA

1. A profile of women inmates in the State of Oklahoma. <http://dmoz.org/Science/SocialSciences/Sociology/AcademicPapers/CrimeandCriminology/>
2. Anderson, P.R., Newman, D.J. (1993): Introduction to Criminal Justice, McGrawHill, Inc., New York.
3. Australian institute of criminology. www.aic.gov.au/research/drugs/dpc/104.html.
4. Budigam, B. (1987): Promjene u tretmanu osuđenih ženskih osoba u KPD-u Slavonika Požege. Penološke teme, 2, 1-2, 129-131.
5. Cajner, I. (1993): Osobne i sociodemografske karakteristike počiniteljica čedomorstva. Kriminologija i socijalna integracija, 1, 1, 75-86.
6. Campbell, A., Muncer, S., Bibel, D. (1998): Female - female criminal assault - an evolutionary perspective. Journal of research in crime and delinquency, 35, 4, 413-428.
7. Curry, D.G. (1998): Female gang involvement. Journal of research in crime and delinquency, 35, 1, 100-118.
8. Davies, P.: Women, crime and an informal economy: Female offending and crime for gain. www.lboro.ac.uk/departments/ss/bsc/bccsp/vo102/O1DAVIE.HTM.
9. Derenčinović, D.: Međunarodni znanstveni skup: Žene i kazna zatvora. www.pravri.hr/savjetovanja/zene/13.html.
10. Dujmović, Z. (1997): Opseg i kretanje kriminaliteta u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 1992. do 1997. godine. Kriminologija i socijalna integracija, 5, 1-2, 31-42.
11. Experiences of women inmates in the twenty-first century: How well does the system serve female offenders and their families? www.law.umaryland.edu/margins/Symposium2002.asp-25k.
12. Farr, K.A. (1997): Aggravating and differentiating factors in the cases of white and minority women on death row. Journal of research in crime and delinquency, 43, 3, 260-278.
13. Farr, K.A. (2000): Classification for female inmates: Moving forward. Journal of research in crime and delinquency, 46, 1, 3-17.
14. Feminist criminology. <http://faculty.ncwc.edu/toconnor/301/301lect14.htm>.
15. Gender and criminality. www.atsweb.neu.edu/gender/criminality2.html
16. <http://ncjrs.org/textfiles/172858.txt>.
17. http://religiousleaders.home.mindspring.com/in_focus6.html.
18. Incarcerated Women in the United States: Facts and figures, http://curry.edschool.virginia.edu/prison_study/subpages/facts/facts.html.
19. Konstantinović-Vilić, S. (1986): Žene ubice. Gradišna, Niš.
20. Koons, B.A., Burrow, J.D., Morash, M., Bynum, T. (1997): Expert and offender perceptions of program elements linked to successful outcomes for incarcerated women. Journal of research in crime and delinquency, 43, 4, 512-532.
21. Kovčo, I. (1996): Neke karakteristike ubojstava

- intimnih partnera u Hrvatskoj. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 3, 1, 111-126.
22. Kovčo, I. (1997): Ubojstva u Hrvatskoj - razlike u pasivnom socio-ekonomskom statusu počinitelja različitog spola. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 4, 1, 225-241.
23. Kovčo, I. (1998): Organizirani kriminalitet: pedofilija i prostitucija. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 5, 2, 641-679.
24. Kovčo, L., Šučur, Z.: Medunarodni znanstveni skup: Žene i kazna zatvora. www.pravri.hr/savjetovanja/zene/09.html.
25. Kozarić-Kovačić, D., Nenadić-Šviglin, K., Ljubin, T. (1996): Sociopatološka obilježja narkomana i osoba s poremećajem ličnosti- počinitelja kaznenih djela. Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb.
26. Levkova-Joveska, K., Skalova, Z.: Medunarodni znanstveni skup: Žene i kazna zatvora. www.pravri.hr/savjetovanja/zene/16.html.
27. Marquart, J.W., Brewer, V.E., Mullings, J., Crouch, B.M. (1999): The implications of crime control policy on HIV/AIDS - related risk among women prisoners. *Journal of research in crime and delinquency*, 45, 1, 82-98.
28. Moodly, D., Barišić, Z. (1998): Metodika istraživanja čedomorstva. Ministarstvo unutarnjih poslova, Zagreb.
29. Mršević, Z.: Žene u zatvoru. www.zenskestudie.edu.yu/srpski/zenskestudije/zs_sl/zatvor.html.
30. Mužinić-Masle, L. (1998): Žene kao počinitelji kaznenih djela ubojstva i pokušaja ubojstva. *Socijalna psihijatrija*, 26, 2-3, 61-67.
31. Mužinić-Masle, L. (1999): Usporedba forenzičko-psihijatrijskih obilježja ženskih i muških počinitelja kaznenih djela ubojstva i pokušaja ubojstva. Magistarski rad, Medicinski fakultet sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
32. Nikolić-Ristanović, V.: (Bez)smisao kazne zatvora ili ka feminističkoj analizi kazne. www.zenskestudie.edu.yu/srpski/zenskestudije/zs_sl/vesna.html.
33. Owen, B.: Policy issues concerning women offenders and their children. www.drugpolicy.org/library/Owen_Women_Offenders2.html.
34. Singer, M. (1994): *Kriminologija*. Nakladni zavod Globus, Zagreb.
35. Singer, M., Mikšaj-Todorović, Lj., Poldrugáč, Z. (1985): *Kriminalitet na štetu maloljetnika*. Školska knjiga, Zagreb.
36. Statistička izvješća (2000): Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave optužbe i osude u 1999., 1117, Državni zavod za statistiku.
37. Statistička izvješća (2002): Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave optužbe i osude u 2001., 1178, Državni zavod za statistiku.
38. Šeparović, Z. (1981): *Kriminologija i socijalna patologija*. Pravni fakultet sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
39. *Women and violence*. www.johnhoward.ab.ca/pub/women.htm.
40. *Women in prison: A call for feminist action*. <http://rohan.sdsu.edu/~rbowman/essay1.htm>
41. *Women in prison*. www.unix.oit.umass.edu/~kastor/walking-steel-95/ws-womenin_prison.html.
42. www.amnesty-usa.org/rightsforall/women/report/women-061.html.
43. www.elizabethfry.ca/litneeds/page10.htm.
44. www.vix.com/pub/men/battery_studies/by-gender.html.
45. Žakman-Ban, V. (1993): Žene povratnice u Republici Hrvatskoj i neka njihova socijalnodemografska i kriminološka obilježja. *Kriminologija i socijalna integracija*, 1, 2, 185-199.

CRIMINALITY OF WOMEN

Summary

The paper explains the criminality of women through review of older, biological, psychological, sociological and more recent theories. The paper also shows criminality of women in Republic of Croatia and in USA, and reviews the most common criminal deeds (thefts, drug abuse, murder and infanticide) committed by females. The remaining part of the paper shows the position of women in correctional treatment, their way of life in prison (with emphasis on KPD Slavonska Po ega) and the treatment of female offenders.

Key words: Criminality, women.